

Ansvarsfull upphandling:

Ett steg bort från turbokyklingar

Djurens Rätt.

Innehåll

Inledning: Upphandling för bättre djurvelfärd	3
Svensk kycklingproduktion	4
Nytt upphandlingskriterium om tillväxthastighet	7
Kommunerna väljer bort turbokycklingar	7
Bättre djurvelfärd med European Chicken Commitment (ECC)	9
Djurens Rätts rekommendationer	11
Källor	13

"Upphandlande myndigheter kan tack vare de stora mängder mat som köps in verkligen medverka till att djuren får det bättre. Nu finns möjligheten att upphandla kycklingkött från raser med begränsad tillväxthastighet. Jag hoppas innerligt att fler som upphandlar väljer att använda den möjligheten."

– Ingela Nannström, Kostchef, Knivsta kommun.

Inledning: Upphandling för bättre djurvälstånd

Offentlig upphandling kan vara ett kraftfullt verktyg för att främja bättre djurskydd och ökad hållbarhet. Med sin stora köpkraft kan offentliga affärer bidra till positiva samhällsförändringar genom att sätta krav som driver på för bättre djurvälstånd och högre miljöansvar. Genomtänkta upphandlingsstrategier som integrerar hållbarhetsmål, såsom de i Agenda 2030, kan stimulera marknaden att erbjuda innovativa och hållbara lösningar. Genom att samarbeta med marknaden och civilsamhället kan offentlig sektor på detta sätt stödja en utveckling mot ett mer hållbart samhälle – ekonomiskt, miljömässigt och socialt. Ett område där offentlig upphandling behöver bidra till en sådan omställning är inom kycklingindustrin, som i dag medför allvarliga djurvälståndspåslag.

"Det har på senare tid uppmärksammats den katastrofala situationen som råder för många av de kycklingar som produceras i djurindustrin. [...] Ljusdals kommun är en stor aktör och medborgarna förväntar sig att vi gör allt vi kan för att bidra med det vi kan för en god djurvälstånd."

– Kristoffer Kavallin, ledamot för Miljöpartiet i kommunstyrelse och kommunfullmäktige i Ljusdals kommun.

Ett av de allvarligaste djurvälståndspåslag som finns inom kycklinguppfödningen är användandet av turbokycklingar. Dessa snabbväxande hybrider är framavlade för att växa extremt snabbt och de löper en högre risk för sjukdom och plötslig död än andra kycklingar. Den tillväxtinriktade aveln har gjort att turbokycklingar växer så snabbt att de får ont och majoriteten får någon typ av rörelsestörning innan deras liv avslutas när de är 35 dagar gamla. Då har de hunnit växa 50 gånger sin storlek från kläckning. I den senaste undersökningen inför Djurens Rätts årliga rankning av djurvänliga kommuner svarade över en fjärdedel att de kommer att använda möjligheten att fasa ut turbokycklingar i nästa upphandling, med hjälp av ett nytt kriterium som Upphandlingsmyndigheten har tagit fram. Djurens Rätt ser en stor potential för det nya kriteriet att bidra till förbättrad djurvälstånd och välkomnar det växande engagemanget från kommunernas sida.

Svensk kycklingproduktion

I Sverige kläcks årligen över 100 miljoner kycklingar upp i syfte att slaktas.ⁱ Kycklingkött är det köttslag som har ökat mest på den svenska marknaden de senaste 25–30 åren.

ⁱⁱ Produktionen är storskalig och koncentrerad till få anläggningar jämfört med annan djurproduktion; den genomsnittliga kycklingfabriken i Sverige har per uppfödning-omgång runt 70 000 kycklingar.ⁱⁱⁱ Detta innebär en risk för kycklingarnas välfärd såväl som en sårbarhet i livsmedelsförsörjningen. Bland annat ökar risken för omfattande sjukdomsutbrott, då smittspridning på enstaka anläggningar kan slå ut stora delar av den svenska produktionen.

Djurens Rätt har tre år i rad kartlagt upptäckta djurskyddsbrister hos de fyra största kycklingslakterierna i Sverige. Kartläggningen visar att turbokycklingar över hela landet utsätts för vad som inte bör beskrivas som annat än ett systematiskt djurplågeri, och i senaste kartläggningen visade hela 80 % av kontrollrapporterna på brister.^{iv} De återkommande rapporteringarna om djurskyddsbristerna i kycklingindustrin visar att lidandet inte orsakas av enstaka överträdelser. I stället handlar det om ett systemfel kopplat till användningen av turbokycklingar och om storskaligheten i dagens produktion.

Trängsel

Cirka 99 procent av alla svenska kycklinguppfödare är medlemmar i branschorganisationen Svensk Fågel. Medlemmarna i branschorganisationen får ha kycklingarna trängre än andra producenter, upp till 25 kycklingar per kvadratmeter. Detta eftersom de är anslutna till ett kontrollprogram.^v Denna beläggningsgrad (nivån av trängsel) placerar Sverige bland de tio sämsta länderna i EU.^{vi, vii} Sedan 2023 rekommenderar EFSA, den europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet, att brådslande minska trängseln för kycklingar för att de ska kunna bete sig naturligt och få färre frätskador under fötterna. Deras rekommenderade gräns är nu max 11 kilogram per kvadratmeter, vilket är mindre än en tredjedel av den nuvarande nivån i Sverige (36 kg/m²) och i övriga EU.^{viii}

Turbokycklingar

Kycklingar av snabbväxande hybrider – turbokycklingar – drabbas i högre utsträckning av sjukdomar och allvarliga benproblem, och fler dör på grund av det innan slakt jämfört med mer hälsosamma och långsamväxande hybrider.^{ix, x} I Sverige är hybriden ”Ross 308”, från det internationella avelsföretaget Aviagen, vanligast förekommande.^{xi}

EFSA rekommenderar sedan 2023 en maximal tillväxttakt på 50 gram per dag – betydligt lägre än för Ross 308-hybriden.^{xii} Denna rekommendation bygger på forskning som visar att genetiska förändringar är det effektivaste sättet att minska de djurvälståndspåverkaner som uppstår till följd av den snabba tillväxten.^{xiii} Att sluta med turbokycklingar skulle även stoppa den restriktiva utfodring som skapar kronisk hunger hos föräldradjuren.

^{xiv} Denna hunger leder ofta till aggressivitet och ökad konkurrens om fodret, vilket kan

resultera i att djuren skadar varandra – ett allvarligt djurskyddsproblem som uppmärksammades i SVT *Uppdrag granskning* under hösten 2023.^{xv}

I en rapport från 2017 av EU-kommissionen identifierades Sverige som ett av de länder med högst andel kycklingar av snabbväxande raser och därmed flest turbokycklingar. Då utgjordes 99 procent av de kycklingar som kläcktes i Sverige av turbokycklingar,^{xvi} och utvecklingen har varit långsam sedan dess; 2024 är marknadsandelen av turbokycklingar ungefär 98 procent.^{xvii} Samtidigt utvecklas kycklingproduktionen i ett flertal andra EU-länder snabbt med en betydande ökning av mer hälsosamma och långsamväxande raser.^{xviii, xix}

Problemet sträcker sig också bortom kycklingarnas lidande och skapar svårigheter för den svenska marknaden – svårigheter som riskerar att öka drastiskt om det inte sker en förändring i produktionsledet. Kommuner och företag vill gärna köpa svenskt kött, men huvudargumentet är att det ska generera högre djurvälstånd, och så är alltså inte fallet med kycklingkött idag. Utbudet av svenskproducerade kycklingprodukter som inte kommer från turbokycklingar är fortfarande väldigt begränsat 2024.^{xx} Denna obalans har lett till att vissa företag och kommuner nu vänder sig till den utländska marknaden. Produkter från exempelvis La Belle de France, som bland annat använder hälsosamma lantraser, blir allt vanligare hos svenska grossister.

I våra grannländer går utvecklingen snabbare, med stöd av initiativ från politiker och forskare. I Danmark sker ett arbete för att fasa ut offentlig upphandling av kött från turbokycklingar.^{xxi} Den norska regeringen har fått rekommendationer om utfasning av turbokycklingar från Rådet för dyreetik och Mattilsynet (Norges motsvarighet till Jordbruksverket).^{xxii} Trots att de har liknande lagstiftning som Sverige har Norge och Danmark fler producentinitiativ, vilket innebär en mindre andel turbokycklingar och ett bättre liv för fler kycklingar.^{xxiii} Norsk Kylling, ett av Norges tre ledande kycklingföretag, har genomgått ett framgångsrikt skifte från turbokycklingar till mer hälsosamma raser, vilket också ökat deras vinst.^{xxiv} Dödligheten under uppfödningen har minskat drastiskt och läkemedel som koccidiostatika används nästan inte alls.

Användningen av långsamväxande, hälsosammare raser har visat sig minska sjukdom, gångproblem och dödlighet. En norsk studie visade att kassering av kycklingar minskade betydligt när man gick över till hälsosammare raser genom välfärdsriterierna i European Chicken Commitment (ECC). Turbokycklingar som Ross 308 lider ofta av ascites – en smärtsam vätskeansamling i bukhålan – och muskelproblem vilket gör köttet olämpligt för konsumtion.^{xxv} I Sverige kasseras årligen omkring tre miljoner kycklingkroppar.^{xxvi} En övergång till hälsosammare raser skulle alltså också minska slöseriet av foder och liv.^{xxvii}

Nytt upphandlingskriterium om tillväxthastighet

Genom att använda djurskyddskriterier kan kommuner och andra offentliga verksamheter ställa djurskyddskrav vid upphandling av produkter som kött, mjölk och ägg, till exempel för skolmåltider. Djurskyddskraven rör uppfödning, transport och slakt och finns på olika nivåer.

Tidigare har Upphandlingsmyndighetens kriterier för offentlig upphandling av kycklingkött inte ställt högre krav än svensk lag, förutom vid ekologisk produktion.

Upphandlingsmyndigheten släppte 2023 uppdaterade kriterier för kycklingkött vilka ger möjlighet att prioritera djurens välfärd i högre grad. Uppdateringen innebär bland annat en ny möjlighet att välja kött från hälsosammare och mer långsamväxande kycklingraser med hjälp av kriteriet "Raser med begränsad tillväxthastighet".

OM UPPHANDLINGSMYNDIGHETENS KRITERIUM

Namn: Raser med begränsad tillväxthastighet

Nivå: Spjutspetsnivå

Typ: Teknisk specifikation

Id: 11559

Grupp: Kycklingkött

Kommunerna väljer bort turbokycklingar

Intresset från landets kommuner för det nya upphandlingskriteriet "Raser med begränsad tillväxthastighet" har varit mycket stort.^{xxviii} Djurens Rätt ser ett starkt och växande engagemang från kommunernas sida för de omfattande djurskyddsproblemen inom kycklingfabrikerna. Kommunerna reagerade kraftigt när Aftonbladets granskade program *200 sekunder* under våren 2021 visade hur kycklingar under lång tid har skållats levande på Kronfågels slakteri. Enligt Aftonbladet stoppade 90 av landets kommuner inköpen

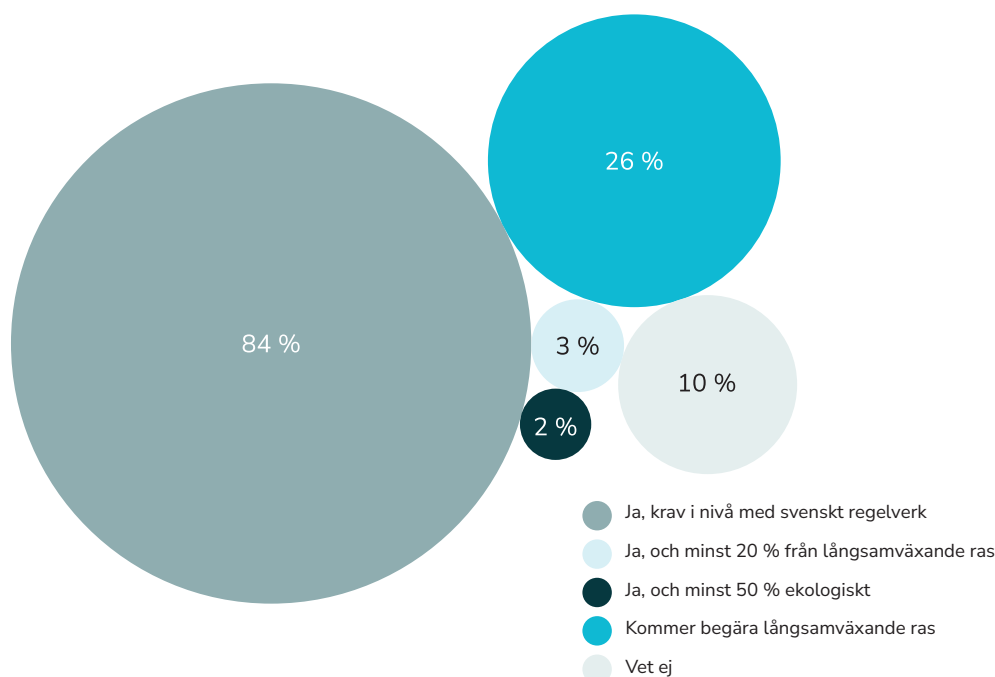
från Kronfågel som respons. Kommunernas intresse har även märkts tydligt när Djurens Rätt kommunicerat om de återkommande kartläggningarna av upptäckta djurskyddsbrister hos kycklingslakterierna i Sverige. Avslöjandena och uppmärksamheten kring dem har också ökat efterfrågan på kycklingkött med bättre djurhållning.

Engagemanget reflekteras också i de inkomna enkätsvaren till Djurens Rätts kommun-ranking, Djurvänlig kommun. I 2024 års undersökning uppgav mer än var fjärde kommun att de kommer att använda kriteriet "Raser med begränsad tillväxthastighet" i kommande upphandling. Frågan var ny för året och visade samtidigt att 84 procent av kommunerna idag ställer djurskyddskrav i nivå med regelverket för svensk animalieproduktion (flera svarsalternativ kunde väljas parallellt). En tredjedel (6 av 18) av alla svarande som i anslutning till frågan hade lämnat kommentarer om det nya kriteriet lyfte begränsad tillgång på kycklingkött från mer hälsosamma raser i Sverige som ett problem, då de skulle vilja köpa mer än vad som finns att tillgå.

"Vi tänker att producenter måste påverkas för att få en ökad tillgång till offentlig sektor. Vi behöver också få med oss politiker i denna fråga."

– Caroline Axelson Johansson, Utvecklare, Västerås stad.

Enkätsvaren visar också att många kommuner har minskat sin servering av kycklingkött. I 2024 års undersökning svarade 17 procent att de har minskat serveringen av kycklingkött under det gångna året, vilket översteg siffrorna från året innan.

Antal svar: 189

I 2024 års upplaga av Djurvänlig kommun uppgav mer än var fjärde kommun att de kommer att använda kriteriet "Raser med begränsad tillväxthastighet" i kommande upphandling. Flera svarsalternativ kunde väljas parallellt. Mer information om frågeställningen finns [här](#).

OM DJURVÄNLIG KOMMUN

Djurens Rätts ranking Djurvänlig kommun är baserad på en enkätundersökning om de djurvänliga val som Sveriges kommuner har implementerat. Alla kommuner får chansen att svara och visa på de val som har gjorts gällande kommunala verksamheter och inköp, med ett stort fokus på den mat som serveras i skolor och förskolor. Satsningar på växtbaserad mat och höga djurskyddskrav vid upphandling och inköp av animaliska produkter väger tyngst, vilket resulterar i högre placering på listan. Den upplaga av undersökningen som har lyfts i denna rapport genomfördes mellan november 2023 och mars 2024, och 66 procent av Sveriges kommuner svarade på hela eller större delen av undersökningen. Mer information om undersökningen finns [här](#).

Bättre djurvälfärd med European Chicken Commitment (ECC)

European Chicken Commitment (ECC) är en serie välfärds-kriterier för företag att ta med i sitt hållbarhetsarbete som bland annat innebär mindre trängsel, krav på utevistelse samt att säga nej till turbokyklingar. Kriterierna i ECC är framtagna av Djurens Rätt och 27 andra ledande djurrätts- och djurskyddsorganisationer i Europa. Samtliga baseras på den allra senaste forskningen om djurvälfärd och ska vara uppfyllda till år 2026. Den svenska versionen av ECC innebär, utöver grundkriterierna, att företag verkar för att fler kycklingar ska få komma ut. Detta görs genom krav på att minst 20 % av kycklingarna ska ha haft tillgång till utevistelse. Liksom kommunerna har företag sedan några år tillbaka stadigt ökat sin efterfrågan på kycklingkött från producenter som uppfyller krav på högre djurvälfärd.^{xxix, xxx}

Upphandlingsmyndighetens kriterium "Raser med begränsad tillväxthastighet" är i linje med ECC-kriteriet om hälsosamma raser. Därför kan upphandlingskriteriet i praktiken innebära att en större andel kycklingkött som uppfyller samtliga ECC-kriterier köps in av offentliga myndigheter. Det vore en mycket gynnsam utveckling för kycklingarnas välfärd.

KRITERIERNÄ I EUROPEAN CHICKEN COMMITMENT (ECC):

- Följa EU-reglerna
- Max 30 kg/m² i belägningsgrad
- Bara hälsosammare raser
- Naturligt ljusinsläpp
- Inredning för naturliga beteenden
- Utfasning av elbadsbedövning
- Fler kycklingar med utevistelse
- Tredjepartsgranskad produktion

Mer information om kriterierna och deras betydelse för kycklingarnas djurvälstånd finns [här](#).

Djurens Rätts rekommendationer

Det är avgörande och brådskande att Sverige stärker skyddet för kycklingar genom att fasa ut de mest intensiva kycklingfabrikerna och aveln av snabbväxande turbokycklingar. I dag fungerar Sveriges kycklingindustri snarare som ett hinder än som en tillgång för marknadens konkurrenskraft. Trängseln i kycklinguppfödningen behöver minska, antalet kycklingar bli färre, och aveln av turbokycklingar fasas ut, i linje med European Chicken Commitment (ECC). Upphandlande myndigheter har en mycket viktig roll att spela genom att med offentlig upphandling som verktyg stötta en sådan omställningen av produktionen.

Författare:

Rapporten är skriven av sakkunnig Cecilia Mille, Djurens Rätt hösten 2024.

Kontaktuppgifter:

Djurens Rätt

08-555 914 00

info@djurensratt.se

www.djurensratt.se

Om Djurens Rätt:

Djurens Rätt arbetar globalt för att göra skillnad för de djur som är flest och har det sämst. Det har vi gjort sedan 1882. Med våra målinriktade kampanjer, företagssamarbeten och politiska påverkansarbeten är vi en av världens ledande djurrätts- och djurskyddsorganisationer, med 50 000 medlemmar i Sverige.

Vi står alltid på djurens sida.

Källor

- i Jordbruksverket (2024) Animalieproduktion, Års- och månadsstatistik – 2023:12.
- ii Jordbruksverket (2024) Livsmedelskonsumtion av animalier. Preliminära uppgifter 2023. Hemsida: <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2024-03-18-livsmedelskonsumtion-av-animalier-preliminara-uppgifter-2023> Sidan besökt 2024-11-12.
- iii Jordbruksverket (2023) Marknadsrapport animalieprodukter - utvecklingen till och med 2022 för nötkött, griskött, matfågel, fårkött, ägg samt mjölk & mejeriprodukter.
- iv Djurens Rätt (2024) Kartläggning av upptäckta djurskyddsbrister hos de fyra största kycklingslakterierna i Sverige. Hemsida: <https://djurensratt.se/kycklingkartlaggning> Sidan besökt 2024-11-15.
- v Jordbruksverket (2024) Föreskrifter om ändring (SJVFS 2024:8) i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd 3 kap. 5 §. (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., saknr L 111.
- vi Open Wing Alliance (2024) State of ECC 2024: Research summary. s. 6 och 18.
- vii Open Wing Alliance (2024) State of ECC 2024: Research summary. s. 6 och 18.
- viii EFSA Panel on Animal Health and Welfare (2023) Welfare of broilers on farm. EFSA Journal 21(2): e07788. s. 109–114.
- ix Nicol C. J. m.fl. (2024) An analysis of the welfare of fast-growing and slower growing strains of broiler chicken. Frontiers in Animal Science 5: 1374609.
- x Rayner A.C. m.fl. (2020) Slow-growing broilers are healthier and express more behavioural indicators of positive welfare. Scientific Reports 10: 15151.
- xi Svensk Fågel. Vilka kycklingraser används? Hemsida: www.svenskfagel.se/material-och-inspiration/fragor-och-svar Sidan besökt 2024-11-13.
- xii EFSA Panel on Animal Health and Welfare (2023) Welfare of broilers on farm. EFSA Journal 21(2): e07788. s. 170.
- xiii EFSA Panel on Animal Health and Welfare (2023) Welfare of broilers on farm. EFSA Journal 21(2): e07788. s. 155–156.
- xiv EFSA Panel on Animal Health and Welfare (2023) Welfare of broilers on farm. EFSA Journal 21(2): e07788. s. 127–128.
- xv SVT (2023) Uppdrag granskning, Kycklingens pris.
- xvi Europeiska kommissionen (2017) Study on the application of the broilers Directive and development of welfare indicators: Final Report DG SANTE Evaluation Framework Contract Lot 3 (Food Chain) s. 122–123.
- xvii Beräkning utifrån Jordbruksverkets statistik över ekologisk animalieproduktion 2023 och producenten Bjärefågels marknadsandel.
- xviii European Commission (2017) Study on the application of the broilers Directive and development of welfare indicators: Final Report DG SANTE Evaluation Framework Contract Lot 3 (Food Chain). Tabell A4.2.
- xix Open Wing Alliance (2024) State of ECC 2024: Research summary. s. 6 och 18.
- xx Djurens Rätt, Youtube (2024) Lansering: Sveriges djurvänligaste kommuner 2024. Hemsida: <https://www.youtube.com/watch?v=3vewv7wDm3k> Sidan besökt 2024-11-11.
- xxii Rådet för dyreetik (2023) Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge.
- xxiv Poultry World (2024) Clear choice for poultry welfare pays off for Norsk Kylling. Hemsida: www.poultryworld.net/the-industrymarkets/market-trends-analysis-the-industrymarkets-2/clear-choice-for-animal-welfare-pays-off-for-norsk-kylling/ Sidan besökt 2024-11-04.

- xxv Forseth M. m.fl. (2023) Comparison of carcass condemnation causes in two broiler hybrids differing in growth rates. *Scientific Reports* 13(1): 4195.
- xxvi Jordbruksverket (2024) Animalieproduktion. Års- och månadsstatistik – 2023:12. Slakt av fjäderfä vid slakteri.
- xxvii Forseth M. m.fl. (2024) Mortality risk on farm and during transport: a comparison of 2 broiler hybrids with different growth rates. *Poultry Science* 103(3): 103 395.
- xxviii Djurens Rätt (2024) Hemsida: <https://djurensratt.se/nyheter/mer-var-fjarde-kommun-uppgger-att-de-kommer-att-valja-bort-turbokycklingar> Sidan besökt 2024-11-11.
- xxix Djurens Rätt. Hemsida: <https://djurensratt.se/vad-vi-gor/foretagsarbete/kycklinglaget> Sidan besökt 2024-11-11.
- xxx Menigo (2023) Hållbarhetsredovisning, s. 56. Hemsida: <https://ipaper.menigo.se/haallbarhet/menigos-haallbarhetsredovisning-2023/?page=1> Sidan besökt 2024-11-15.

Djurens Rätt.